

Afbeelding 2. Faith Wood werd aangelegd op initiatief van een plaatselijk kerk.

De organisatie geeft een blad aan de hand waarvan landgenoten kunnen shoppen in de boswinkel van Nederland. In de wandelgangen wordt gefluisterd dat 'Stadsbosbeheer' wellicht een betere naam voor de organisatie zou zijn.

Cool Britannia

De situatie in Groot-Brittannië (en met name Engeland) is een aardig voorbeeld van hoe de bosbouw veranderd. Het land heeft de naam om conservatief te zijn, maar het Groot-Brittannië van vandaag is onmiskenbaar sterk veranderd. De Labourregering van Tony Blair zette het aloude 'Rule Britannia'- adagium over boord, en gaf aan dat bolhoed en misschien zelfs tea-time wel in de kast mochten. Onder andere de manier van besturen door de overheid ging onder het mes. Meer bestuurlijke macht werd gedecentraliseerd, bijvoorbeeld van Londen naar Edinburgh en Belfast, maar ook van de hoofdstad naar de regio's en 'counties'. De Britse bosbouw onderzocht de consequenties van deze ontwikkelingen, hoewel daadwerkelijke veranderingen in de Britse bosbouw van zeer recente datum zijn. De bosdienst, de Forestry Commission, wordt door veel Britten nog altijd geassocieerd met monocultures, sitkaspar en houtproductie. Nogal merkwaardig, met name in het groten-deels verstedelijkte en bosarme Engeland. De toenemende maatschappelijke druk op de Forestry Commission om de aandacht meer te verleggen naar sociale en ecologische bosfuncties vond gehoor. 'A Forest Policy for Britain' (1991) introduceerde een grotere nadruk op producten en diensten anders dan hout. Ook

werd een initiatief opgezet samen met een andere overheidsdienst, de Countryside Commission (nu: Countryside Agency). Voorgesteld werd om gezamenlijk een nieuw soort landschap, genaamd 'Community Forest', te ontwikkelen in een aantal Engelse stadsrandgebieden. Bosbouw zou in deze gebieden worden ingezet als instrument om aantrekkelijke landschappen te creëren en bij te dragen aan de economische en sociale regeneratie van de meest verwaarloosde, vervuilde en gedegeneerde gebieden in Engeland: de omgeving van industriële steden als Manchester, Liverpool, Birmingham, Middlesbrough en Newcastle. Tevens werd een soort nationaal en groter voorbeeld van een dergelijk landschap voorgesteld: het National Forest. Beide initiatieven, nu ongeveer tien jaar oud, staan centraal in dit artikel. Bovendien wordt aandacht besteed aan een aantal projecten die een sterke verwantschap met de twee hebben, maar op een andere leest zijn geschoeid. Informatie is onder meer ontleend aan Konijnen-dijk (1998, 2000).

Community Forests

Het plan om 12 zogenaamde 'Community Forests' (CF) aan te leggen nabij stedelijke agglomeraties in Engeland (afbeelding 1) kreeg officieel gestalte in 1991, maar al in het voorjaar van 1990 werd een projectteam opgericht in het toekomstige CF nabij Gateshead (noordoost-Engeland). Projectleider John Vaughan was daarmee de eerste 'CF director' die aan zijn taak begon. Volgens Vaughan was het vooral in de eerste jaren tegen de stroom in roeien. Er bestond veel achterdocht en twijfel, zelfs bij de nationale partners (News from Englands Community Forests, 2000). Voor Vaughan en de andere projectleiders was het zaak om zo snel mogelijk het vertrouwen van de lokale gemeenschap te winnen, en om de eerste bomen te planten. Betrokkenen zijn het er over eens dat de beste reclame voor CF de nieuwe bossen zelf zijn.

Voor elk van de 12 Forests (zie tabel 1) werd een lokale partnerschap opgericht, waarin naast de Forestry Commission en Countryside Agency ook lokale overheden - de meeste bossen bestrijken het gebied van meerdere 'local authorities' - zitting hebben. Als uitvoerend orgaan werd voor

Afbeelding 3. De meeste Community Forests zien er momenteel nog zo uit.

alsmede lokale bevolking en belangengroepen. In de plannen werd aangegeven wat de voornaamste functies van het CF zouden zijn, waar bosaanleg zou plaatsvinden, enzovoort. Al aan de plannen is te herkennen dat elk van de 12 Forests zijn eigen weg zocht. In sommige gevallen werd toekomstige bosaanleg nauwgezet op de kaart aangegeven, terwijl er elders met grotere 'zoekgebieden' werd gewerkt, veelal onder druk van de landbouwsector. Hoewel de meeste CFs ervoor kozen om zich te richten op stadsrandgebieden, besloot bijvoorbeeld het Red Rose Forest om Groot-Manchester in zijn geheel als 'Forest' te bestempelen.

Aan dit alles was overigens nogal wat discussie vooraf gegaan over de naam die het project zou moeten hebben. 'Urban forests' werd bijvoorbeeld als ongeschikt gezien, vooral vanwege de stadsrand-focus van de meeste lokale projecten. 'Community Forestry' werd geopperd, maar voor velen had dit teveel de lading van sociale bosbouw op het platteland in ontwikkelingslanden. Als alternatief werd 'Community Forests' voorgesteld: bossen van en voor de lokale gemeenschap. De

spraakverwarring over de naam is echter gebleven, aangezien de term 'community forestry' toch werd gehanteerd, en de CF's soms worden bestempeld als vlees noch vis: ze zijn niet urbaan, noch ruraal (Johnston, pers. med.). Wat is de missie van de CF's? Samengevat is die: 'Trees for Change', oftewel bomen en bossen als katalysator voor sociale, economische en ecologische vernieuwing. Door bomen te planten in gebieden die door in-

dustrie, verstedelijking en groot-schalige landbouw zijn geplaagd moeten er nieuwe kansen worden geboden voor de lokale samenleving. Bossen dragen bijvoorbeeld bij tot een verbeterd woon- en werkklimaat. Een aantrekkelijke omgeving moet bedrijven lokken en mogelijkheden bieden voor allerlei vormen van recreatie nabij de stad. Bovendien kunnen bossen worden gebruikt om de littekens veroorzaakt door zware industrie, mijnbouw en vuilstort weg te werken. Door verschillende groeperingen direct bij bosaanleg te betrekken kan de sociale cohesie worden hersteld, alsmede de betrokkenheid bij de eigen omgeving. Dit is hard nodig in de 12 gebieden, waar het landschap vaak tot een deprimerend geheel is verworden. Industriële steden als Gateshead, Middlesbrough, Manchester en Birmingham en hun omgeving worden gekenschetst door werkloosheid, armoede, misdaad en vandalisme

Tabel 1: Overzicht van de 12 Engelse Community Forests (naar: The Countryside Agency 1999).

Naam	Areaal (ha)	Bevolking op afstand van maximaal 20 km (in miljoen)
Forest of Avon	57.300	1.0
Forest of Mercia	21.000	4.0
The Great North Forest	16.000	1.0
Great Western Community Forest	39.000	1.0
The Greenwood Community Forest	41.400	1.0
The Forest of Marston Vale	15.800	0.5
The Mersey Forest	92.500	5.0
Red Rose Forest	76.000	4.0
South Yorkshire Forest	39.499	1.9
The Tees Forest	25.500	1.0
Thames Chase Community Forest	9.850	3.0
Watling Chase	18.800	3.0
Totaal	452.649	26.4

die ver boven het landelijk gemiddelde uitstijgen.

De CF's bestrijken ruim 450.000 hectare, maar de definitie van 'bos' moet ruim worden opgevat. Zoals eerder vermeld moeten ze een mozaïek van landgebruik gaan worden, met een belangrijke rol voor bos en natuur, maar ook nog altijd voor bijvoorbeeld landbouw. Het streven is een bosbedekkingsgraad van 25 tot 40%. Dat is zeer ambitieus voor gebieden die meestal niet boven de 5% bos uitkomen. Inmiddels hebben verschillende projectleiders aangegeven dat een doel van 20 procent bos tegen 2040 al een hele kluit zal zijn. Aan de andere kant zijn harde cijfers en richtlijnen nodig om momentum te bewaren.

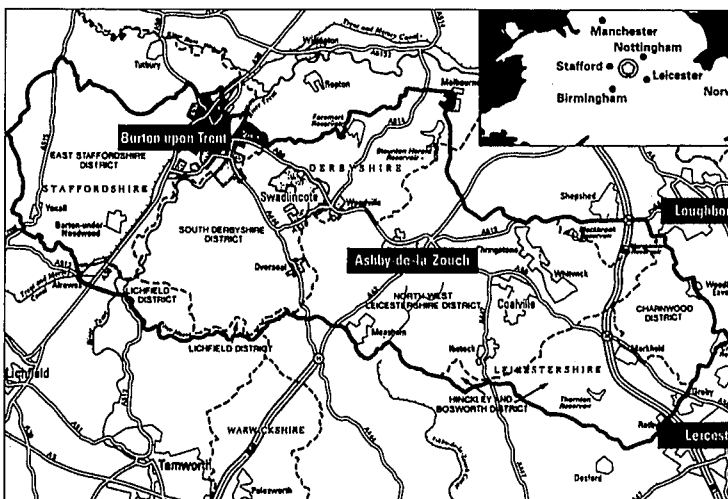
De projectteams zelf bezitten geen land, noch hebben ze de mogelijkheid om zelf land aan te kopen. (De gemeenten, belangengroepen etc. kunnen dit uiteraard wel.) Dit betekent dat andere landeigenaren moeten worden overtuigd van het nut van bosaanleg, of van verkoop aan derden die de grond vervolgens voor bosaanleg gebruiken. De Engelse Woodland Trust is een

Een plaatselijke kerk in het gebied van het Tee Forest had jarenlang een bosaanlegproject in Afrika gesteund, maar wilde uit solidariteit ook graag iets in de eigen omgeving doen. Het Tees CF team werd benaderd met de vraag of er mogelijkheden bestonden om een klein bos aan te leggen. De kerk had geld beschikbaar voor aankoop van land en bosaanleg. Het projectteam ging vervolgens op zoek naar land en vond de chemiegigant ICI bereid om een stuk grond in het Tees CF te verkopen. Vervolgens toonde de Woodland Trust zich bereid om na aanleg het beheer van het bos in handen te nemen. Trust en CF-team leidden vervolgens de bosaanleg, mede gefinancierd met middelen uit het Britse Woodland Grant Scheme, een subsidiestelsel voor bosaanleg. Het nieuwe bos kreeg de naam 'Faith Wood' (afbeelding 2). De parochie onderstreepte haar betrokkenheid bij het nieuwe bos door de eerste boom in processie aan te voeren vanuit een nabijgelegen bestaand bos.

actieve partner in dit soort constructies. Deze organisatie heeft de financiële middelen om bestaande bossen te beschermen en beheren, en om nieuwe bossen aan te leggen. Een voorbeeld van hoe bosaanleg in de Community Forests tot stand komt is dat van 'Faith Wood' (letterlijk: Geloofswoud) in het Tees Forest (zie bovenstaand kader).

Faith Wood is een aardig voorbeeld van hoe de projectteams als bemiddelaars en coördinatoren fungeren. Partijen en beschikbare middelen worden samengebracht. In bijvoorbeeld het

Great North Forest wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de zogenaamde 'landfill tax' biedt. Gebruikers van vuilstortplaatsen kunnen 20% van de over de per eenheid afval betaalde belasting terugkrijgen, mits dat geld wordt besteed aan een lokaal milieuproject, zoals bosaanleg. Maar de teams houden zich niet uitsluitend bezig met bosaanleg. Het Red Rose Forest heeft met een bijdrage van het Europese Regionale Ontwikkelingsfonds een 'Green Business Development Scheme' opgezet. Dit project heeft tot doel om de bos- en houtsector in Groot-Manchester te ondersteunen, zowel financieel als met advies. Een voorbeeld van een bedrijf dat zich met deze steun heeft ontwikkeld is Pendlewood. Het kleine bedrijf maakt tuin- en andere meubelen van afvalhout en van inheems hardhout en heeft daarmee succes. De CF's besteden ook veel tijd en geld aan allerlei vormen van voorlichting en educatie met het bos en zijn functies als onderwerp. Campagnes richten zich op de verschillende doelgroepen, zoals kinderen, be-

Afbeelding 4. Ligging en kaart van het National Forest.

jaarden en allochtonen. In de meeste betrokken gebieden is er geen 'boscultuur' en moet hard gewerkt worden om mensen in het bos te krijgen en om misbruik en vandalisme tegen te gaan.

Na tien jaar (en voor de meeste CF's korter) zijn de resultaten al zichtbaar. De 12 presenteren indrukwekkende cijfers in hun jaar-rapporten, bijvoorbeeld waar het gaat om deelnemers aan de verschillende activiteiten rond het bos. Maar ook de bosaanleg is goed van de grond gekomen (afbeelding 3). In het Tees Forest is de bosbedekkingsgraad van 7 naar 10% gestegen. In het Red Rose Forest is al 700 ha nieuw bos aangeplant. Bovendien is 1227 ha bestaand en verwaarloosd bos terug in beheer gebracht (Red Rose, 2000). Ondanks de resultaten lijkt de oorspronkelijke doelstelling van 25 tot 40% bos onhaalbaar. De aanleg van nieuwe bossen wordt onder andere bemoeilijkt doordat de projectteams geen land in eigendom hebben en dus sterk van andere landeigenaren afhankelijk zijn. Dit ligt anders voor het National Forest.

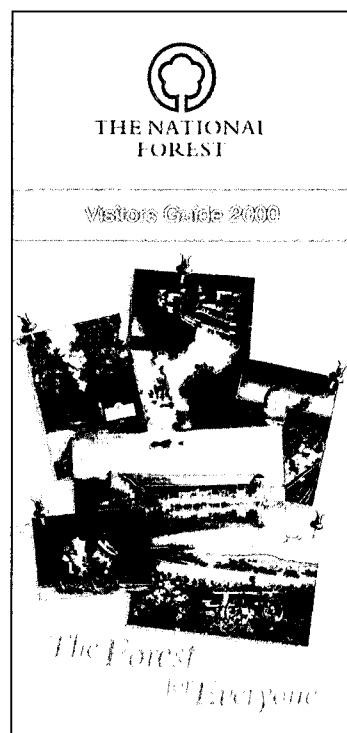
National Forest

In de Britse Midlands, ten noordoosten van Birmingham (afbeelding 4), is een project gaande dat op dezelfde leest is geschoeid als de Community Forests: het National Forest. Hier wordt op grotere schaal (meer dan 250 km²) aan een nieuw landschap (het 'Forest') met veel bos gewerkt. Slogan is: 'Het bos voor iedereen' (afbeelding 5). Alhoewel het gebied niet direct aan een grote stedelijke agglomeratie grenst, wonen er 10 miljoen mensen op minder dan 1 uur rijafstand. Net als bij de meeste CF's gaat het om een probleemgebied, met een door open mijnbouw en industrie verminkt land-

schap, een hoge werkloosheid en veel sociale en economische problemen. Met 6% bos was het een van de dunst beboste gebieden in Engeland. Het nieuwe National Forest zou op termijn voor ongeveer een derde bebost moeten zijn.

Het National Forest wordt begeleid door een consortium waarin Forestry Commission en Countryside Agency een leidende rol spelen. Als uitvoerend orgaan is de National Forest Company (NFC) opgericht. De NFC opereert onafhankelijk en op basis van een Forestry Strategy en een Business Plan. Het wordt de waarnemer snel duidelijk dat de zakelijke kant en marketing een belangrijke rol spelen. De boodschap is overduidelijk: wij zijn een bedrijf dat goederen en diensten levert en geen liefdadigheidsorganisatie. Het National Forest is dan ook zeer succesvol in het aantrekken van financiën. Miljoenen gulden werden van bijvoorbeeld de nationale millennium loterij betrokken voor de aanleg van een 'Millennium Discovery Centre' als bos- en natuurgerichte attractie in het hart van het bos. Ook werd een indrukwekkend bezoekerscentrum gebouwd. Autofabrikant Jaguar stelde onlangs 150.000 Engelse ponden (ruim 526.000 gulden) beschikbaar voor de aanleg van een 'Jaguar Woodland'. Het bos zal bestaan uit een speciaal gekweekte variëteit van de walnoot, de - jawel - Jaguar Walnoot. De autofabrikant gebruikt walnoothout traditioneel voor het interieur van zijn luxe auto's.

Sinds 1995 is er al 1518 ha bos aangeplant in het gebied, waarmee de bosbedekkingsgraad is gestegen tot 11% (The National Forest Company, 2000). Dit succes is voor een belangrijk deel te danken aan het aantrekkelijke

Afbeelding 5. Het National Forest staat bekend als het Bos voor iedereen.

subsidiestelsel dat de NFC hanteert. Landeigenaren die in bosaanleg geïnteresseerd zijn kunnen een voorstel indienen. Voorstellen worden aan de hand van een lijst van criteria geëvalueerd en de beste projecten worden ingewilligd. In totaal zijn er jaarlijks 2.5 miljoen Britse ponden (bijna 9 miljoen gulden) beschikbaar. In 1999 werden 17 van de 25 projectvoorstellen goedgekeurd. Zoals eerder aangeven kan het NF bovendien zelf land aankopen voor bosaanleg. De boompjes mogen nog klein zijn, het is opvallend hoe vaak er in het gebied al naar het bos wordt verwezen. Plaatsnaamborden worden vergezeld van een bordje waarop staat: gelegen in het National Forest. Lokale kroegen hebben hun naam veranderd naar bijvoorbeeld Wood View. Ook makelaars hebben het

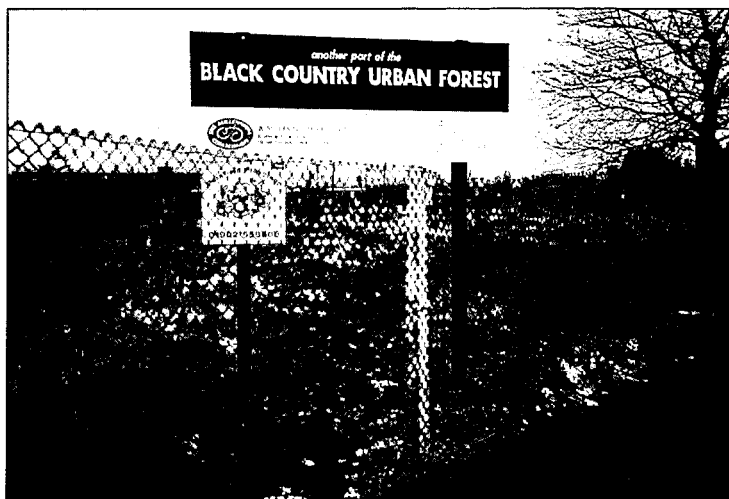
Afbeelding 6. In het Black Country Urban Forest wordt bos aangelegd onder zeer moeilijke stedelijke omstandigheden

bos ontdekt. Nieuwe huizen worden geadverteerd met de nabijheid van het (nog piepjonge) bos.

Andere initiatieven

Bosaanleg in Engeland vindt niet alleen plaats in de Community Forests of het National Forest, al staan deze projecten wel het meest in de belangstelling. Elders zijn echter soortgelijke projecten ontwikkeld, op initiatief van lokale en regionale overheden, en allerlei groeperingen. Sommige stedelijke gebieden in Engeland vielen buiten de boot bij de selectie van 12 Community Forests, zoals het westen van Yorkshire, waar steden als Leeds en Bradford liggen. In de laatste twee steden is inmiddels een 'Forest of... (Leeds, Bradford)' opgezet, opnieuw voor een groot deel met dezelfde doelstellingen als de CF's en NF. De twee hebben wellicht een meer stedelijk karakter, aangezien tot het Bos ook bijvoorbeeld straatbomen en parken worden gerekend. Zowel het Forest of Leeds als het Forest of Bradford maken deel uit van een groter project, het op 1 augustus 2000 gelanceerde 'White Rose Forest'.

De integratie van bossen en andere stedelijke groengebieden staat ook centraal in het Black Country Urban Forest, gesitueerd in de industriesteden Wolverhampton, Dudley, Sanwell and Walsall in the Midlands (afbeelding 6). De naam 'Black Country' geeft het al aan: dit gebied heeft een negatief imago, bijvoorbeeld vanwege de zware industrie. Het heeft het hoogste percentage 'derelict land' (braakliggend en vervuild gronden als gevolg van industrie, mijnbouw) in Engeland. Een 6-jarig project, geleid door

de Engelse National Urban Forestry Unit in Wolverhampton, probeert de streek weer meer groen te maken door allerlei beplantingsprojecten uit te voeren (Black County Urban Forestry Unit, 1995). De nadruk ligt op de sociale en economische waarde van bomen en bossen, bijvoorbeeld de bijdrage aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en aan de gezondheid van de lokale bewoners. Onder extreem moeilijke omstandigheden werden al een half miljoen bomen geplant. Meer dan 6000 lokale bewoners werden gerecrueteerd als 'Friend of the Forest'.

Interessant zijn ook de ontwikkelingen in de derde generatie van de zogenaamde UK New Towns. Steden als Telford, Warrington en Milton Keynes werden in de zestiger en zeventiger jaren aangelegd met een uitgebreid areaal aan groengebieden, waaronder bos. De planning en aanleg van de steden en hun groengebieden was in hand van door de staat ingestelde ontwikkelingsmaatschappijen. Deze verdwenen van het toneel toen de steden als aangelegd werden beschouwd. Vervolgens gingen verantwoordelijkheden over op de lokale

overheid. Voor de groengebieden was dit vaak ook het geval, zoals in Telford. Milton Keynes is echter een uitzondering. In deze wellicht bekendste New Town werd in 1992 besloten om alle groengebieden onder te brengen in een onafhankelijke organisatie, de Milton Keynes Parks Trust. De Trust kreeg aldus een aanzienlijke bruidsschat mee in de vorm van land en ook gebouwen. Momenteel heeft de Trust een vermogen van meer dan 100 miljoen gulden. Dit bedrag vormt een aardige basis voor het uitvoeren van de gestelde taken, zoals beheer en ontwikkeling van de plaatselijke groenstructuur voor de lokale bevolking. Dit betekent echter niet dat men op de louwenen blijft rusten. Allerlei manieren worden bedacht om kosten te drukken en baten te vergroten. Zo worden er wilgen geteelt speciaal voor de productie van cricketbats. Milton Keynes heeft naar men zegt de potentie om binnen afzienbare tijd zelfs de grootste leverancier van dergelijk hout in Groot-Brittannië te zijn.

Verschillende wegen naar het nieuwe bos

De bovengenoemde voorbeel-

den geven al aan dat er verschillende wegen zijn die naar Rome, of beter: naar nieuw bos leiden. Hoe verschillend de projecten ook zijn wat betreft initiatiefnemers en partners, structuur, financiering, etc., de overeenkomsten zijn opvallend. Alle projecten koesteren een ruime definitie van bos. Er wordt gestreefd naar een aantrekkelijk landschap, waarin bomen en bossen een belangrijke rol spelen. Het bos is wellicht niet zozeer een doel op zich, maar eerder een instrument om landschap en samenleving ten goede te veranderen. De bomen moeten het vertrouwen terugbrengen in door verval gekenmerkte stedelijke en ook rurale samenlevingen. Ook moeten ze de natuur weer tot op de stoep brengen van bewoners die er steeds verder van vervreemd zijn. Recreatie blijft een belangrijk motief voor de aanleg van nieuwe bossen, maar andere sociale en ook economische functies komen steeds meer centraal te staan. In alle projecten zijn strategische partnerschappen gevormd om de gestelde doelen te bereiken. Bosbouwers werken nauw samen met talloze andere professionals en niet-professionals. Overigens laat de coördinatie tussen de verschillende initiatieven nogal wat te wensen over en er bestaat een grote behoefte aan de uitwisseling van ideeën en ervaringen. Via een pas opgezet secretariaat voor de Community Forests en de rol van de onafhankelijke National Urban Forestry Unit als aanspreekpunt wordt een poging gedaan om aan deze vraag tegemoet te komen.

De 'community foresters' en 'urban foresters' in Engeland belichamen wellicht de nieuwe bosbouw in een verstedelijkte samenleving, toch zijn ze nog geen 'mainstream'. Ingewijden vertellen dat de bosbouwsector hen nog vaak beschouwd als 'zij van die andere, zachte bosbouw'. Wellicht zal dat niet lang meer duren. De Forestry Commission begeeft zich steeds meer op het vlak van de multifunctionele bosbouw. Onlangs werd een akkoord getekend tussen de Commission en de 12 Community Forests, om de wederzijdse samenwerking te benadrukken (Forests for the Community, 1999). Ook nam de Commission het initiatief tot een omvangrijke studie naar de kosten en vooral de baten van urbane bossen. In de studie zal worden getracht de direct en indirecte baten, zoals de bijdrage aan een aantrekkelijk woon- en werkmilieu, onroerend goed en gezondheid, van stedelijk bos te kwantificeren. Een dergelijke studie is hard nodig, aangezien de genoemde projecten het niet alleen van de boodschap 'bomen zijn goed' moeten hebben. Voor het genereren van duurzame politieke, maatschappelijke en economische ondersteuning zijn duidelijke kosten-batenanalyses vereist. Of, zoals de Engelse milieubeschermer Chris Baines onlangs opperde tijdens een bijeenkomst van stadsbosbouwers in Boedapest: in Engeland wordt voor miljoenen ponden aan Prozac ingekocht. Bomen en bossen zijn waarschijnlijk aanzienlijk goedkoper als stress-remmers. Aan de nieuwe bosbouwers te taak om dit duidelijk te maken.

Met dank aan Susan Bell (National Forest), Nerys Jones (NUFU), Clive Davies (Tees Community Forest), John Vaughan (Great North Forest), Tony Hothersall (Red Rose Forest), Brain Salter (Milton Keynes Parks Trust), Liz Simson en anderen. Dit artikel is onder andere gebaseerd op een studiereis gefinancierd door COST, de Europese Samenwerking op het gebied van Wetenschap en Technologie, in het kader van COST Actie E12 'Urban Forests and Trees'.

Literatuur

- Black County Urban Forestry Unit 1995. The Black County Urban Forest - A strategy for its development. Great Barr, West Midlands.
- Forests for the Community 1999. A joint accord between the Forestry Commission and England's Community Forests.
- Konijnendijk, C.C. 1998. Puzzelen in het Engelse landschap: het succesverhaal van de Community Forests. De Boskrant 28(4): 90-95.
- Konijnendijk, C.C. 2000. Development of urban and community woodlands in England - Report on a Short Term Scientific Mission to North and Central England. Danish Centre for Forest, Landscape and Planning, Hørsholm.
- News from Englands Community Forests 2000. Nieuwsbrief, juni 2000.
- Red Rose 2000. Red Rose Forest review - incorporating the 98-99 annual report. Manchester.
- The Countryside Agency 1999. Regeneration around cities - the role of England's Community Forests. Countryside Agency, Walgrave.
- The National Forest Company. Annual report 1998/1999. Moira, Swadlincote.